

«ПРЫВІТАННЕ, МІХАІЛ ЦІХАНАВІЧ!»

З «народных» лістоў да Міхася Лынькова

Трыццатага лістапада мінулага года споўнілася сто дзесяць гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага празаіка, дзіцячага пісьменніка, крытыка, літаратуразнаўцы і грамадскага дзеяча Міхася Лынькова.

Міхаіл Ціханавіч нарадзіўся ў вёсцы Зазыбы Лёзненскага раёна Віцебскай вобласці ў сям'і чыгуначніка. Яго дзіцячыя гады прайшлі ў казарме на перагоне між станцыямі Тошчыцы і Рагачоў. Закончыў двухкласную школу пры Рагачоўскай настаўніцкай семінарыі, а потым, у 1917 годзе, і саму семінарыю. Настаўнічаў у Ліпініцкай земскай школе (цяпер Буда-Кашалёўскі раён Гомельскай вобласці). З-за нястачы будучы народны пісьменнік мусіў працаваць на чыгунцы, нафтаскладзе, на выгрузцы дроў, займацца прыватнымі ўрокамі.

Матэрыяльныя цяжкасці не перашкаджалі М. Лынькову весці актыўную грамадскую дзейнасць. Падчас настаўніцтва ў Ліпініцкай школе ён прымаў актыўны ўдзел у працы сельсавета, камітэта ўзаемадапамогі, у арганізацыі ў вёсцы першага кааператыва.

У 1918 годзе падчас час нямецкай акупацыі Міхаіл Ціханавіч быў адным з арганізатараў ліпініцкага партызанскага атрада. У 1919—1922 гадах служыў у Чырвонай Арміі, прымаў удзел у савецка-польскай вайне.

Пасля дэмабілізацыі настаўнічаў у мястэчку Сверхань Рагачоўскага раёна. У 1925—1928 гадах ён займае пасаду адказнага сакратара і намесніка рэдактара бабруйскай акруговай газеты «Камуніст», якую ўзначаліў у 1928—1930 гг. Быў арганізатарам і кіраўніком Бабруйскай філіі «Маладняка».

У 1930 годзе М. Лынькоў пераехаў у Мінск, дзе да 1932 года працаваў у Дзяржаўным выдавецтве БССР і паралельна кіраваў літаратурным аб'яднаннем БелААП. У 1932—1934 гадах быў сакратаром аргкамітэта Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 1934—1941 гадах Міхась Лынькоў — галоўны рэдактар часопіса «Польмя рэвалюцыі». З 1938 па 1948 год ён узначальваў праўленне Саюза пісьменнікаў БССР. У 1939 годзе пісьменнік прыняў удзел у паходзе Чырвонай Арміі ў Заходнюю Беларусь у якасці рэдактара газеты «Беларуская звязда» (орган паліткіравання Беларускага фронту).

Міхаіл Ціханавіч праявіў пісьменніцкі талент і ў час Вялікай Айчыннай вайны. У 1941—1942 гадах ён рэдагаваў франтавую газету «За Савецкую Беларусь», якая выходзіла на Заходнім, Цэнтральным і Бранскім франтах. У 1943—1946 і 1949—1952 гадах пісьменнік займаў пасаду дырэктара Інстытута літаратуры, мовы і мастацтва Акадэміі навук БССР.

Міхаіл Ціханавіч Лынькоў абіраўся кандыдатам у сябры Цэнтральнага выканаўчага камітэта БССР (1921—1931); дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1940—1945); неаднаразова ўдзельнічаў у рабоце сесій Генеральнай Асамблеі Арганізацыі Аб'яднаных Нацый як сябра дэлегацыі БССР; быў акадэмікам Акадэміі навук БССР і сябрам Саюза пісьменнікаў СССР.

Цікавым і насычаным было жыццё Міхася Лынькова. Але яго галоўнай справай заставалася літаратурная дзейнасць. Мяркую, што няма сэнсу ў чарговы раз пералічваць творы літаратара, многія з якіх сталі класікай беларускай літаратуры. Талент пісьменніка можна лічыць закапаным у зямлю, калі яго жыццё і творчасць не знаходзяць водгуку ў сэрцах чытачоў. І наадварот, надзелены тысячамі званняў і рэгалій, аўтар можа быць не прыняты і не зразумелы чытачом — сваім галоўным крытыкам. Гэтую акалічнасць неабходна ўлічваць, аналізуючы творчую спадчыну пісьменніка.

Пры вывучэнні творчасці Міхася Лынькова варта звяртацца не толькі да перапіскі з вядомымі культурнымі і грамадскімі дзеячамі, якая часцей за ўсё прыцягвае ўвагу даследчыкаў. Меркаваць пра тое, наколькі асоба і творчасць пісьменніка адпавядалі запатрабаванням свайго часу, нам дазваляюць лісты ад родных, знаёмых і чытачоў, якія захоўваюцца ў Беларускам дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва. Акрамя таго, даследаванне гэтай часткі архіўнай спадчыны Міхаіла Ціханавіча дае важныя звесткі аб фарміраванні светапогляду і творчага падыходу самога пісьменніка.

Пры чытанні гэтых пасланняў ураджаюць адносіны іх аўтараў да савецкай штодзённасці. Тое, над чым мы сёння прывыклі іранізаваць, сучаснікам пісьменніка здаецца натуральным і непахісным. Падзеі, значэнне якіх у наш час могуць адэкватна ўспрымаць толькі іх сведкі, удзельнікі і гісторыкі, складалі жыццё карэспандэнтаў Міхася Лынькова.

Сёння многія дазваляюць сабе разважаць над тым, што магло б чакаць Беларусь у выпадку перамогі фашысцкай Германіі. А ў 1945 годзе Міхаілу Ціханавічу пісалі: «Гарачы прывет, Міхаіл Ціханавіч! Вініую з Перамогай над праклятым ворагам, Міхаіл Ціханавіч! Жадаю Вам шчасця і доўгай дзейнасці на карысць Радзімы» (Ліст ад Н. К. Логвінай, 1945)¹.

Савецкі лад знаёмымі пісьменніка ўспрымаецца як галоўная ўмова існавання народа, як заваёва, якую неабходна аберагаць. [Я. Е.] Караткевіч у 1968 годзе пісаў: «Як бурна прайшоў наш 1917 год, колькі напрацавалі мы ў галодныя і халодныя гады, як арганізавалі барацьбу за ўмацаванне савецкай улады, за грамадства і культуру нашага народа»². Савецкія памятныя даты ўспрымаюцца як асабістыя святы, становяцца падставай для пажаданняў здароў'я, шчасця: «Прывітанне, Міхаіл Ціханавіч. Вініую вас і вашу сям'ю са святам 46-й гадавіны Кастрычніка. Жадаем вам асабіста і вашай сям'і добрага здароўя і доўгіх гадоў жыцця»³ (Ліст ад П. І. Леванкова, 1963 год).

Атаясамленне сваёй асобы з лёсам Камуністычнай партыі, цвёрдая вера ў хуткую перамогу камунізму часта былі вызначальнымі фактарамі ў фарміраванні светапогляду знаёмых і чытачоў М. Лынькова. «Працуйце смела і бадзёра, бо шчасце і спакой нашага савецкага народа ахоўваюць доблесныя ўзброеныя сілы СССР. Ваенныя маракі настойліва авалодваюць баявым майстэрствам, каб у любую хвіліну даць знішчальны адпор зарваўшымся імперыялістам, якія марачь знявольіць наш шчаслівы народ»⁴ (Ліст ад Н. Катлінскага, 12.01.1954).

Можна падацца незразумелым, якія адносіны да жыцця і творчасці Міхася Лынькова маюць думкі, разважанні і светапогляды людзей, якія яму пісалі. Паспрабую растлумачыць. Чалавек, як вядома, — істота сацыяльная. Таму ўсе бакі жыцця савецкага чалавека мусілі залежаць ад людзей, якія яго акружалі. І Міхась Лынькоў не быў выключэннем. Тое, што самыя розныя людзі пісалі яму аб сваіх адносінах да палітычных і сацыяльных працэсаў, якія адбываліся ў краіне, сведчыць пра тое, што ў яго творах чытачы знаходзілі адлюстраванне рэчаіснасці.

Дарэчы, яны самі пра гэта пісалі: «[...] учора бычыў кінакарціну «Міколка-паравоз» [...]. Паверце мне, я з такой радасцю глядзеў гэтую карціну, што прасядзеў 2 сеансы запар на месцы. Цудоўная карціна. Яна мне напамінае і сваё юнацтва ў тыя гады бо калі я пайшоў ў Чырвоную Гвардыю, мне было 15 год я ж таксама бачыў немцаў ў 18 годзе...»⁵ (з ліста М. П. Рака, 09.07.1957).

Значэнне твораў Міхася Лынькова заключаецца ў тым, што яны адпавядалі светапогляду чытачоў, на якіх былі разлічаны. Гэта дазваляе разглядаць іх не толькі як крыніцы па гісторыі айчынай літаратуры, але і шукаць у іх звесткі па гісторыі штодзённасці і развіцця сацыяльнай думкі беларусаў. Таму асоба і творчасць Міхася Лынькова не страчваюць актуальнасці і ў наш час.

Пераклаў з рускай мовы
і публікацыю падрыхтаваў
С. Нікіценка.

№ 1

Ліст ад Пелагеі Цімафееўны Шалабадавай (сястры М. Лынькова)

Прывітанне, дарагі братка Міша!

Паведамляю табе, што ліст я твой атрымала, за які вельмі ўдзячна. Я думала, што ніколі ўжо не буду атрымліваць лісты ні ад каго, калі занялі нас немцы, але вялікае дзякуй нашай Чырвонай Арміі, што прагнала ворага, і я маю магчымасць перапісвацца са сваімі роднымі братамі і сястрой. Сардэчна спачуваю табе з прычыны страты тваёй сям'і. Многа сямей загубілі гады ў Рагачове ў 41-м годзе восенню. Я не магла без страху слухаць аб здзеках. Маё сэрца чула страту тваёй сям'і [...].

Дарагі братка, страціла я сваіх сыноў Грышу і Мішу. Грыша перажыў імаг страху пры немцах. Вельмі баяліся, каб не забралі яго ў Германію. Ганялі на работы, пакаштаваў і палак. Потым пачала моладзь хавацца па лясах. Грыша пайшоў у партызанскі атрад і загінуў ад цяжкага ранення. Ён пахаваны ў Бялыніцкім раёне Магілёўскай вобласці. Не магу забыць яго.

Міша памёр у кастрычніку 43 года ад дыфтэрыі за тры дні. Як не было зусім хлопчыка.

Зараз у мяне маленькі сыноч Вася. 18 чэрвеня будзе два гады. Пачаў было хадзіць, але зараз зусім не можа. Мабыць, слабыя ногі ад дрэннага харчавання. Вера таксама кіннула мне сына Мішу, а сама пайшла вучыцца. Яна выйшла замуж у суседнюю вёску Сялец. Вёску гэтую потым спалілі немцы з людзьмі. Вера са свякроўю выратаваліся ў нас, а так усё згарэла. Яе муж быў у партызанах, потым на фронце. Таксама загінуў. Мікіта зараз у Чырвонай Арміі. Быў угнаны немцамі на работу, але ў канцы чэрвеня ўцёк ад немца. Гаспадарка мая цяпер вельмі вялікая: кошка ды адна кура. Хата засталася цэлай. Двароў 15 спалілі немцы і ў Станькаве, калі адступалі. [...]

Дасылаем усе вітанне табе. З прывітаннем, твая сястра Поля.

25.03.1943

БДАМЛМ, Ф. 191, Воп. 1, Спр. 476, Л. 1

№ 2

Ліст ад [Н. П.] Баранава

03.03.1952

Прывітанне, Міхаіл Ціханавіч!

Ваш перавод атрымаў 25.02.1952. Але з адказам затрымаўся. Вельмі ўдзячны за Вашу ўвагу. Болей Вас не буду турбаваць сваімі лістамі. У Вас і так імаг працы. Мне Вы болей не пішыце — ня варта Вам траціць увагу на пустую перапіску. Калі-небудзь, калі ў мяне змяняцца мае асабістыя справы, дам Вам ведаць.

Усё ніяк не збяруся пачаць пісаць. (Відаць, таму, што таленту няма!)

Выключна трапна і дакладна сказаў Вялікі чалавек К. Маркс: «Усякае пачынанне складанае...»

Не кожны чалавек пачне для сябе нешта новае. Вельмі імаг трэба задаткаў для гэтага.

Шмат займаюся вывучэннем твораў У. І. Леніна і І. В. Сталіна. Многа таксама займаюся чытаннем мастацкай літаратуры. Думак у галаве многа, а перанесці гэта на паперу не кожны зможа. Аб гэтым смуткую.

Па партзаданні, кірую гуртком па вывучэнні гісторыі партыі. [...]

Да пабачэння!

З найлепшымі пажаданнямі (подпіс).

БДАМЛМ Ф 191, Воп. 1, Спр. 477, Л. 17

№ 3

Ліст ад [Н. П.] Баранава

15.04.1956

Міхаіл Ціханавіч!

Прабачце, што я патурбаваў і нават засмуціў Вас сваёй паштоўкай, бо я лічыў, што не даслаў яе. [...] Я быў у благім настроі, зайшоў на пошту і сеў пісаць лісты. Я хацеў напісаць Вам кратка, але ў мяне не атрымалася і [я] кінуў пісаць, вырашыў не пісаць Вам лістоў да першага мая: «Навошта — думаю — яго турбаваць». Напісаў

сваім родным два — тры лісты [і] пайшоў з пошты. А гэтую паштоўку згубіў ці пакінуў на стале. Лічыце, што яе няма і кіньце ў печ.

Жыву я, як кажуць «на халастым ходзе». Без працы, як і большасць звольненых афіцэраў. Калі б жыў дзе-небудзь у РСФСР, Беларусі, Украіне, я б даўно працаваў пастаянна. Тут умовы іншыя. Кватэрамі мяняцца ніхто не хоча з іншых гарадоў. Кватэра вялікая, у цэнтры горада, але жыць тут нікому з сям'і не хочацца. Тут вучыцца ў інстытуце малодшая дачка не хоча (яна заканчвае [школу] у гэтым годзе). Старэйшая заканчвае Ленінградскі інжынерна-будаўнічы інстытут і, напэўна, [яе] накіруюць на Усход. Мы жывём з жонкай не мірна, а пасля раз'езда дзяцей наогул будзе немагчыма. Вось такая сітуацыя. Калі б маглі пасадазейнічаць пераезду ў Віцебск (або ў Мінск), [то] гэта было б выдатна. [...]

Са студзеня 1955 г. я пачаў пісаць карціну «Чкалаў просіць дазволу ў І. В. Сталіна аб пералёце праз Паўночны Полюс». Але зараз кінуў. Моцна засмуціўся пасля даклада аб «кульце асобы і яго выніках». [...] Зрэшты я і палове не веру ў абвінавачвання І. В. Сталіна. Але ўсё роўна непрыемна.

Вось пакуль усё. [...]

БДАМЛМ Ф 191, Воп. 1, Спр. 477, Л. 38

№ 4

Ліст ад Н. Г. Алейнікавай

5/VIII-56г.

Паважаны таварыш Лынькоў! Вы, мабыць, ужо забылі пра прыхільніцу Вашай цудоўнай кнігі «Незабыўныя дні»? А я не забыла гэту кнігу і ўсё чакаю яе працяг. Вы мне абяцалі яе скончыць у пачатку гэтага года, але вось ужо прыйшоў жнівень, а кнігі няма. Няўжо Вы адклалі яе заканчэнне і мне прыйдзеца яшчэ доўга чакаць? Калі Вам не будзе цяжка, вельмі прашу Вас напісаць мне, калі Вы збіраецеся яе скончыць, і ці можна будзе набыць яе ў Магілёве як мага хутчэй або адкуль мне яе выпісаць, каб хутчэй прачытаць. Прабачце за тое, што турбую Вас, але я думаю, Вы зразумеете маё жаданне дачакацца заканчэння кнігі, якая так моцна ўразіла мяне. Жадаю Вам усяго, усяго добрага, а галоўнае — паспяховага заканчэння маёй любімай кнігі.

Шчыра паважаючая Вас (подпіс)

БДАМЛМ Ф. 191, Оп. 1, Д. 483, Л. 1

№ 5

Ліст ад М. П. Рака

31/I 62г.

Дарагі наш сябар, Міхаіл Ціханавіч!

Атрымаў Ваш ліст, сардэчна дзякую, проста шкада, што Вы турбаваліся. Вы такі нездаровы. Ну вельмі хочацца, каб Вы былі заўсёды здаровы і жылі яшчэ доўга-доўга. Трэба ж дажыць да камунізму. Я гляджу, не так ужо і многа засталася наперадзе. А якое ж жыццё будзе. Каб быў мастаком, [то можна было б] маляваць яго на палатне, а пакуль даводзіцца распаўядаць рабочым — сваім слухачам на бясёдах, як цяжка было ў гады Грамадзянскай вайны, бо я пайшоў 5/II 1919 у Чырвоную Гвардыю і, канешне, успамінаю часам вельмі многа цікавага. Потым гады разрухі, нэп, нашыя пяцігодкі і раптам абрыў — вайна, зноў мабілізацыя ўсіх нерваў, усяго мозга, [усяго] нутра і выстаяць, мала таго — выстаяць і перамагчы. [...] Не аслаб вораг, у моцы яшчэ бяздушыша [...], чэрствасць, эгаізм, але яно ўсё пройдзе, і я ў гэта веру.

Мы ж вось унізе, у гушчы масы бачым шмат цяжкага, сутыкаемся з гэтым злом на кожным кроку. Але што зробіш. [...]

Я то працую вельмі многа, стамляюся, канешне, квартальны план 1962 г. ужо выканаў за месяц, але вельмі стаміўся: гады, здароўе кепскае, а энергіі шмат. Галоўнае жаданне — зрабіць яшчэ больш.

А Вам патрэбен вялікі адпачынак. І хочацца, каб Вы сваёй працай яшчэ ўзбагацілі наш народ.

Прыміце наша сяброўскае, братэрскае вітанне Вам і Соф'і Захараўне, сям'і ад мяне і жонкі.

*Крэпка паціскаю руку.
З глыбокай павагай (подпіс)*

БДАМЛМ, Ф. 191, Воп. 1, Спр. 481, Л. 39

№ 6

Ліст ад [Я. Е.] Караткевіча

Прывітанне, Дарагі Міхась!

А ўсё ж не зусім прыемна сядзець каля тэлевізара і глядзець-слухаць выступленні тых, хто толькі крыху дакрануўся да бурлівых падзей нашага юнацтва і не зусім удала распавядае аб тым, што як эстафета пакаленняў мае быць яркім, маляўнічым, ад усёй душы перададзеным жывым бадзёрым словам, хоць і сямідзесяцігадовага чалавека, але такога, які застаўся камсамольцам дваццатых гадоў.

Так я адчуваў сябе 27 снежня, калі вечарам перадавалі «Аганёк» з Мінска. Як бурна прайшоў наш 1917 год, колькі працавалі мы ў галодныя і халодныя гады, як арганізавалі барацьбу за ўмацаванне савецкай улады, за грамаднасць і культуру нашага народа.

Не так многа засталася нас, жывых сведкаў (дзеля сціпласці не кажу, што ўдзельнікаў, ды падчас і актыўных), якім ёсць аб чым сказаць, ёсць што перадаць, нават дзеля навучання нашчадкаў.

Я і думаю, што «ўперадглядзячыя» што-небудзь арганізуюць. На Украіне, напрыклад, усім «доўгажыхарам» няма спакою. У самыя аддаленыя, глухія вуглы іх запрашаюць, выкарыстоўваюць поўнасьцю. А гэта ж так неабходна зараз, калі наш брат сыходзіць у бестэрміновы адпачынак.

Пачні, дарагі, ці падкажы таму, ад каго залежыць пачаць, а падтрымка, я думаю, будзе актыўная.

Напішы сваё меркаванне па гэтым пытанні.

Будзь здароў. Вітанне сям'і.

Твой (подпіс)

30.12.1968

БДАМЛМ Ф. 191, Оп. 1, Д. 480, Л. 5

№ 7

Віншавальная ад [Я. Е.] Караткевіча

Прывітанне, дарагі Міхась! Прымі наша віншаванне с Першым Мая, з Днём Перамогі, з дваццатіпяцігоддзем разгрому фашызму Германіі. Слова «Перамога» пішу з вялікай літары не таму, што на восьмым дзесятку стаў бязграмадным, а таму, што гэта сапраўды Перамога, годная пакланення ўсяго чалавецтва перад гераізмам Савецкага салдата — Чалавека таксама з найвялікшай літары.[...]

Цалую моцна. (Подпіс)

[1970]

БДАМЛМ Ф. 191, Оп. 1, Д. 480, Л. 7

¹ БДАМЛМ Ф. 191, Воп. 1, Спр. 480, Л. 24

² БДАМЛМ Ф. 191, Воп. 1, Спр. 480, Л. 5

³ БДАМЛМ Ф. 191, Воп. 1, Спр. 480, Л. 16

⁴ БДАМЛМ Ф. 191, Воп. 1, Спр. 483, Л. 28

⁵ БДАМЛМ Ф. 191, Воп. 1, Спр. 481, Л. 34

